

Artur Adamczyk*

Wpływ konfliktu rosyjsko-ukraińskiego na ewolucję polityki zagranicznej Grecji

The impact of the Russian-Ukrainian conflict on the evolution of Greece's foreign policy

Abstract: The main goal of this article is to present the evolution of Greece's foreign policy, especially towards Russia and Ukraine, in the context of the impact that the outbreak of the Russian-Ukrainian conflict in 2022 had on this evolution. In order to present the fundamental reasons for the changes in Greek foreign policy, it was necessary to outline the main determinants shaping this policy, which primarily include the permanent sense of threat to the security and territorial integrity of Greece from Turkey. The analogy between Russian aggression against Ukraine, underpinned by revisionist arguments, and Ankara's aggressive policy towards Athens, questioning the ownership of the Aegean islands to Greece, was emphasized. It was also pointed out that, as a consequence, Greece is now firmly against Russia and is supporting Ukraine both humanitarially and militarily, counting on the fact that in a similar situation of the Turkish threat, its NATO and EU allies will provide it with strong support.

Keywords: Greece, Turkey, Russia, Ukraine, foreign policy, economic sanctions, Russian-Ukrainian conflict

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest przedstawienie ewolucji polityki zagranicznej Grecji, w tym zwłaszcza wobec Rosji i Ukrainy, w kontekście wpływu, jaki wywarł na tę ewolucję wybuch w 2022 r. konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Dla przedstawienia zasadniczych powodów przemian w greckiej polityce zagranicznej konieczna była prezentacja głównych determinant kształtujących tę politykę, do których w pierwszym rzędzie należy permanentne poczucie zagrożenia dla bezpieczeństwa i integralności terytorialnej Grecji ze strony Turcji. Podkreślono przy tym analogię pomiędzy agresją rosyjską na Ukrainę podsytą argumentacją rewizjonistyczną a agresywną polityką Ankarę wobec Aten, kwestionującą przynależność wysp egejskich do Grecji. Wskazano też, że w konsekwencji Grecja obecnie zdecydowanie opowiada się przeciwko Rosji oraz wspiera humanitarnie i militarnie Ukrainę, licząc na to, że w analogicznej sytuacji tureckiego zagrożenia sojusznicy z NATO i UE udzielą jej zdecydowanego wsparcia.

* dr, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, ORCID: 0000-0002-5444-3670, e-mail: a.adamczyk@uw.edu.pl

Słowa kluczowe: Grecja, Turcja, Rosja, Ukraina, polityka zagraniczna, sankcje ekonomiczne, konflikt rosyjsko-ukraiński

Wprowadzenie

Grecja od czasu tureckiej inwazji na Cypr w 1974 r. konsekwentnie uznaje Turcję za największe zagrożenie dla swojej egzystencji. Z tego względu grecka doktryna bezpieczeństwa zawiera nawet specjalne określenie na tę sytuację: „zagrożenie ze wschodu”. Podkreślić przy tym trzeba, że o ile większość państw NATO zagrożenie ze wschodu utożsamia z Rosją, to dla Greków kojarzone jest ono z Turcją. Powoduje to, że od wspomnianego 1974 r. kolejne rządy w Atenach poszukują różnych dodatkowych gwarancji bezpieczeństwa oraz wsparcia na arenie międzynarodowej w celu zredukowania owego „zagrożenia ze wschodu”. Takich gwarancji, zdaniem Grecji, nie zapewnia Sojusz Północnoatlantycki, gdyż Turcja jest członkiem tej organizacji, która do tej pory nie wypracowała skutecznych mechanizmów rozwiązywania sporów pomiędzy jej państwami członkowskimi. W tej sytuacji jedyną skuteczną metodą pacyfikacji relacji grecko-tureckich w ramach NATO mogłyby być mediacje Waszyngtonu i siła oddziaływania „Wielkiego Brata” na skonfliktowanych partnerów z Sojuszem. Jednakże rola USA w sporze grecko-tureckim była negatywnie oceniana przez kolejne rządy greckie, które oczekiwały, że Amerykanie zmuszą w jakiś sposób Turcję do ustępstw. W społeczeństwie greckim przeważało więc przekonanie, że Stany Zjednoczone faworyzują Ankarę kosztem interesów greckich i z tego względu Atenom potrzebne są dodatkowe gwarancje bezpieczeństwa. Paradoksalnie opinia Turków o postawie Amerykanów jest bardzo podobna do poglądów Greków, stąd też pojawiły się dążenia Ankary do wzmacniania swojej roli na arenie regionalnej i globalnej w oparciu o własne autonomiczne działania międzynarodowe, które wielokrotnie stały w sprzeczności z interesami NATO i USA.

Z historycznego punktu widzenia Grecja, rozczarowana amerykańską postawą w odniesieniu do okupacji północnego Cypru przez Turcję oraz jej rewizjonistycznej narracji dotyczącej przebiegu greckich granic, w ramach poszukiwania wsparcia międzynarodowego zaczęła ocieplać relacje z blokiem komunistycznym, który stanowił naturalną przeciwwagę dla Turcji. Było to szczególnie widoczne w czasach rządów Andreasa Papandreu, który stając na czele socjaldemokratycz-

nej partii PASOK w latach 80. ubiegłego wieku, zacieśniał współpracę z ZSRR, przyczyniając się do stygmatyzacji Grecji jako „konia trojańskiego” Moskwy wewnątrz Sojuszu Północnoatlantyckiego¹. Te prosyjskie sympatie utrzymały się w Grecji także po rozpadzie Związku Radzieckiego, którego spadkobiercą została Rosja. Ateny wciąż postrzegały ten kraj jako bardzo ważnego gracza, który może wpływać na politykę w regionie dzięki zarówno stałemu członkostwu w Radzie Bezpieczeństwa ONZ i dysponowaniu tam prawem weta, jak też dysponowaniu statusem mocarstwa atomowego². Wprawdzie Grecja również szybko uznała niepodległość Ukrainy (31 grudnia 1991 r.) i nawiązała z nią niecały miesiąc później stosunki dyplomatyczne, ale jednak to Moskwa była głównym partnerem Aten na obszarze poradzieckim. (Podobne postępowały zresztą także pozostałe państwa Europy Zachodniej, które przyjęły zasadę *Russia first* w swej polityce zagranicznej wobec wschodnich partnerów). Wprawdzie głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie ewolucji polityki zagranicznej Grecji, w ramach której zasadniczą cezurę wyznaczyła otwarta agresja Rosji wobec Ukrainy zapoczątkowana w 2022 r., to niemniej trzeba wskazać, że pewnych zmian w kierunkach w dyplomacji greckiej można już dopatrzeć się po 2014 r.

1. Priorytety polityki zagranicznej Grecji po upadku bloku komunistycznego – Ukraina w cieniu Rosji

Zacieśnianie relacji pomiędzy Grecją a Rosją po upadku „żelaznej kurtyny” zaczęło się od złożenia przez rosyjskiego prezydenta Borysa Jelcyna wizyty w Atenach w 1993 r. Podpisano wówczas Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy między obydwojoma państwami, w którym odwoływano się do wspólnych korzeni religijnych wyznania prawosławnego, wspólnych interesów regionalnych i chęci pogłębiania współpracy w wielu dziedzinach. Tożsame interesy Grecji i Rosji były szczególnie widoczne w ocenie sytuacji na Bałkanach w latach 90., kiedy to doszło do rozpadu Federacji Jugosłowiańskiej. Zarówno Ateny,

1 M. Leonard, N. Popescu, *A Power Audit of EU-Russia Relations*, Policy Paper, European Council on Foreign Relations, 2007, s. 26-27, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/ECFR-02_A_POWER_AUDIT_OF_EU-RUSSIA_RELATIONS.pdf [16.07.2024].

2 Th. Grigoriadis, V. Iordanidis, *Greek-Russian Relations I: Foreign Policy and Diplomacy*, ELIAMEP Working Papers, no. 54/2024, s. 4.

jak i Moskwa wyraźnie poparły Serbię próbującą zatrzymać proces uzyskiwania niepodległości przez pozostałe części składowe tej Federacji, co stało w sprzeczności z ówczesną polityką państw Wspólnot Europejskich oraz NATO. Zbliżenie Grecji z Rosją zacieśniało się wraz z narastaniem w Grecji poczucia rozczarowania z powodu braku poparcia dla niej ze strony partnerów zachodnich w sytuacji, kiedy pojawiły się kryzysy dyplomatyczne w jej relacjach z sąsiadami. Dotyczyły to stosunków zarówno z Turcją (która od 1996 r. zaczęła kwestionować przynależność wysp egejskich do Grecji)³, jak też z Republiką Macedonii. Ateny nie uznały bowiem jej niepodległości ze względu na nazwę nowego państwa i zażądały rezygnacji z określenia: „Macedonia”, do którego rościły sobie wyłączność, powołując się przy tym na spuściznę historyczną po Aleksandrze Macedońskim⁴. Rosja skutecznie wykorzystywała tę sytuację, starając się osłabić wewnętrzną spójność zarówno UE, jak i NATO dzięki deklaratywnemu wyrażaniu zrozumienia i poparcia dla stanowiska Aten. Nic więc dziwnego, że Grecja stała się jednym z głównych orędowników podpisania przez Unię Europejską i Rosję Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy, które zostało sfinalizowane w czasie greckiej prezydencji w UE w 1994 r.

Dalsze pogłębienie relacji pomiędzy Atenami a Moskwą nastąpiło na początku pierwszej dekady XXI w. w czasie pierwszej prezydentury Władimira Putina. Rosja pod nowym przywództwem rozpoczęła konsekwentną politykę odbudowy swojej mocarstwowej pozycji poprzez odrzucenie roli „młodszego partnera” Zachodu, dążenia do osłabienia pozycji USA dzięki przywróceniu multilateralizmu w stosunkach globalnych oraz wywieranie wpływów na państwa europejskie dzięki rozbudowie powiązań surowcowo-energetycznych. Mechanizm odbudowywania i powiększania wpływów rosyjskich polegał m.in. na podpisywaniu kolejnych porozumień z państwami europejskimi o rozbudowie rurociągów dostarczających rosyjski gaz i ropę naftową i tym samym na zdobywaniu pozycji dominującego eksportera uza-

3 Chodzi tu o kwestionowanie, poczynając od 1996 r., przynależności wyspy Imia do Grecji, a potem w kolejnych latach innych wysp rozsianych na Morzu Egejskim, które zgodnie z zapisami traktatów w Lozannie z 1923 r. i w Paryżu z 1947 r. należą do Grecji.

4 A. Adamczyk, M. Karadzowski, *Wyzwanie dla tożsamości międzynarodowej Macedonii – grecko-macedoński spór o nazwę państwa*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 19, Z. 1, s. 333-350.

leżniającego gospodarki tych państw od Moskwy. Kiedy w grudniu 2001 r. Putin odwiedził Ateny, został okrzyknięty przez czołowych polityków greckich przywódcą militarnej i politycznej potęgi odgrywającej wiodącą rolę w wymiarze globalnym⁵. Premier Costas Simitis zadeklarował chęć pośredniczenia Grecji w budowie relacji pomiędzy Rosją a państwami zachodnimi, co zostało wykorzystane przez rosyjskiego prezydenta do pogłębiania wzajemnej współpracy gospodarczej. Obejmowała ona głównie rozwijanie powiązań w dziedzinie energetyki, w ramach których planowano budowę infrastruktury transportowej gazu oraz ropy do Grecji oraz dalej w głąb Europy.

Rozmowy koncentrowały się głównie na propozycjach budowy gazociągu Aleksandropolis–Burgas, który miał odbierać rosyjski gaz z planowanego gazociągu rosyjskiego, tzw. Południowego Potoku, który pierwotnie miał biec przez Morze Czarne z uwzględnieniem ukraińskiej i rumuńskiej wyłącznej strefy ekonomicznej. Grecy byli tym usatysfakcjonowani z tego względu, że na ówczesnym etapie projekt nie uwzględniał zaangażowania Ankary i tym samym dawał rządowi w Atenach poczucie uzyskania statusu ważniejszego partnera dla Rosji niż turecki sąsiad. Grecja wykorzystała wówczas sytuację, że pomiędzy Rosją i Turcją pojawił się spór związany z chęcią rozbudowy przez Ankarę gazociągu łączącego Azerbejdżan przez Gruzję z tureckim portem Ceyhan.

Należy podkreślić, że ówczesne zacieśnianie relacji grecko-rosyjskich było realizowane zarówno przez opozycyjny socjaldemokratyczny PASOK, jak i polityków konserwatywnej, centroprawicowej Nowej Demokracji, rządzącej Grecją od 2004 r. (która to partia szczególnie mocno odwoływała się do prawosławnego historycznego braterstwa obu narodów). W rezultacie wspólnych ustaleń pomiędzy Rosją, Grecją i Bułgarią doszło do podpisania w 2007 r. trójstronnego porozumienia o budowie ropociągu Aleksandropolis–Burgas, w którym Moskwa miała mieć większościowy udział (51%), dający jej oczywiście możliwość kontroli całego tego przedsięwzięcia. Grecja interpretowała wtedy swoje powiązania z Rosją jako uzyskanie roli strategicznego partnera Moskwy w regionie Bałkanów i na dodatek pozycji energetycznego huba.

5 Th. Grigoriadis, V. Iordanidis, op. cit., s. 9.

Trudno się zatem dziwić stanowisku Aten w czasie, kiedy dzięki inicjatywie Polski i Szwecji doszło do powstania Partnerstwa Wschodniego (PW). Rząd grecki nie wykazał wówczas większego zainteresowania tym projektem, wiedząc, że godzi on w interesy Rosji. Co więcej, Ateny w poczuciu lojalności wobec Moskwy prowadziły raczej taką politykę na forum unijnym, która miała na celu nie dopuścić do rozszerzenia UE o państwa należące do PW, w tym m.in. Ukrainy⁶. Także stanowisko Grecji w czasie protestów na Euromajdanie w listopadzie 2013 r. (które wybuchły po decyzji prezydenta Wiktora Janukowycza o rezygnacji z podpisania porozumienia o stowarzyszeniu z UE) pozostało ambiwalentne i zgodne z zasadą *Russia first*. Pozycja międzynarodowa Aten była już wówczas bardzo słaba, gdyż rząd koncentrował się zwalczaniu skutków kryzysu finansowego zainicjowanego w 2008 r. i sprawy zagraniczne związane z sytuacją w Ukrainie zeszły na dalszy plan.

Polityka grecka wobec Rosji i Ukrainy zaczęła ewaluować po rosyjskiej aneksji Krymu i militarnym zaangażowaniu Moskwy w okręgu donieckim i ługańskim w 2014 r. Te wydarzenia zbiegły się z pełnieniem przez Grecję roli półrocznego przewodniczącego w Radzie Unii Europejskiej. Kraj ten przystąpił wówczas do wspólnych sankcji unijnych wobec Rosji oraz wyraził poparcie dla niezależności i suwerenności Ukrainy, a przede wszystkim dla jej integralności terytorialnej. Wskazać przy tym trzeba, że ówczesne stanowisko Aten wynikało raczej z chęci wzmocnienia pozycji osłabionego kryzysem gospodarczym państwa wewnątrz Unii Europejskiej i zademonstrowania, że Grecja jest dla niej stabilnym partnerem.

Kiedy jednak w Grecji doszło do zmiany rządów w 2015 r. i władzę przejęła koalicja SYRIZY i ANEL, Ateny ogłosiły, że są przeciwnie sankcjom nałożonym na Rosję⁷ i zablokowały możliwość wprowadzenia kolejnego, trzeciego pakietu tych sankcji⁸. Ówczesny grecki minister spraw zagranicznych Nikos Kocias nie krył, że jego kraj po-

6 N. Koval, *Russia as an Alternative Security Provider: The Greek Perspective on the "Ukraine Crisis", „Ideology and Politics”* 2017, no. 1, s. 143-144.

7 A. Polyakova, M. Konalakis, A. Klapsis et al., *The Kremlin's Trojan Horses. Russian Influence in Greece, Italy, and Spain*, Atlantic Council Report, November 2017, s. 5-11, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-kremlin-s-trojan-horses-2-0/> [17.07.2024].

8 N. Koval, op. cit.

winien raczej rozwijać stosunki z nowymi centrami multilateralnego ładu światowego: Rosją, Chinami i Indiami⁹. Liderzy SYRIZY liczyli bowiem, że pogrążona w gospodarczym kryzysie Grecja będzie mogła uzyskać wsparcie finansowe właśnie od Moskwy¹⁰. Tego rodzaju sentymenty prorosyjskie były zresztą widoczne nie tylko po lewej stronie sceny politycznej, ale także wśród skrajnej prawicy, zarówno współrządzącej ANEL, jak i w faszyzującym Żłotym Świcie.

Premier Cipras zaraz po objęciu fotela szefa rządu odbył wizytę w Moskwie, licząc na uzyskanie od Putina kredytu w wysokości 10 mld euro. W odpowiedzi rosyjski prezydent obiecał jednak udzielenie tylko niewielkiej części tej pożyczki, na dodatek obwarowanej żądaniem przeznaczenia jej na budowę odnogi gazociągu „Turecki Potok”. Ponadto Rosjanie zażądali o wiele większych udziałów właścicielskich w planowanej infrastrukturze gazowej budowanej w Grecji niż to, co było ustalone przy podpisywaniu porozumienia grecko-rosyjsko-bułgarskiego kilka lat wcześniej. Dla Greków ta arogancka odpowiedź była upokarzająca i był to także sygnał, że Rosja nie traktuje jednak Grecji jako strategicznego partnera. W rezultacie Ateny ostatecznie wycofały się z udziału w projekcie budowy greckiej nitki gazociągu „Południowy Potok”, tym samym broniąc się przed całkowitym uzależnieniem energetycznym od Rosji.

Naiwnością polityczną było także oczekiwanie rządu greckiego na odegranie przez Rosję roli pacyfikatora wojny domowej w Syrii, z której do Grecji *via* Turcja napływały w 2015 r. setki tysięcy uchodźców. Rosyjska interwencja zbrojna po stronie syryjskiego dyktatora Baszara-al-Asada nie tylko nie uspokoiła sytuacji, ale jeszcze bardziej ją zaogniła, przyczyniając się do zwiększenia fali emigrantów z Bliskiego Wschodu. Stąd też stopniowy zwrot w polityce zagranicznej Grecji: od prorosyjskości do bardziej stonowanego stanowiska, o czym świadczyło m.in. ratyfikowanie przez Ateny we wrześniu 2015 r. Porozumienia o stowarzyszeniu Ukrainy z UE, wobec którego wcześniej Ateny zachowywały dystans¹¹.

9 Ibidem, s. 152.

10 A. Polyakova, M. Konalakis, A. Klapsis et al., op. cit.

11 I. Kolisnyk, *Układ o stowarzyszeniu Ukraina – UE jako wyraz wsparcia ze strony Unii dla ochrony praw człowieka w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 2, s. 141-152.

Momentem przełomowym w kształtowaniu polityki Grecji wobec Rosji i Ukrainy była decyzja rządu w Moskwie o zacieśnieniu relacji z Turcją, co było niejako naturalnym następstwem pogorszenia się stosunków między Rosją a państwami UE w następstwie aneksji Krymu w 2014 r. Natomiast rząd turecki, szczególnie po nieudanych zamachu stanu przeciw Erdoganowi w 2016 r., był rozczarowany stanowiskami państw zachodnich i uznał je za niewystarczające i nieadekwatne do zaistniałej sytuacji. W rezultacie rozmów rosyjsko-tureckich obie strony ustaliły nową trasę dla budowanego gazociągu „Południowy Potok”, który miał przebiegać przez turecką wyłączną strefę ekonomiczną na Morzu Czarnym z pominięciem terenów Ukrainy i Rumunii. Dodatkowo Turcja w 2017 r. porozumiała się z Rosją w sprawie zakupu systemu antyrakietowego S-400, co jeszcze bardziej zbliżyło do siebie oba państwa¹². Wszystko to oznaczało, że pozycja Turcji w polityce rosyjskiej wzrosła, a tym samym osłabła pozycja Grecji. Nadzieje Greków, że istnieje jakieś szczególne prawosławne braterstwo pomiędzy Atenami i Moskwą, owocujące zbliżeniem ich polityk zagranicznych, okazały się zatem iluzoryczne.

Rozczarowanie panujące w Atenach było tym większe, że postawa Moskwy kontrastowała z całym szeregiem wcześniejszych poczynań wskazujących na zacieśnianie stosunków grecko-rosyjskich. Należała do nich m.in. wizyta, jaką w maju 2016 r. złożył Putin wspólnie z Patriarchą Moskwy Cyrylem na greckiej górze Atos, będącej ważnym sanktuarium dla wyznawców prawosławia. Stanowiło to przypieczętowanie całego szeregu aktów mających umocnić rosyjskie wpływy w Grecji, do których można zaliczyć przejęcie przez rosyjskie podmioty pakietów akcji greckich firm energetycznych DEPA i DEFSA oraz przejęcie kontroli w popularnej stacji telewizyjnej MEGA i kilku greckich gazetach. Tego rodzaju działania miały, zgodnie z oczekiwaniami Kremla, przełożyć się na kształtowanie prorosyjskich postaw w społeczeństwie greckim.

12 System S-400 został dostarczony do Turcji w 2019 r. Należy podkreślić, że nie jest on kompatybilny z systemami militarnymi NATO, co oznacza, że jego pociski są trudne do wychwycenia przez technologie wojskowe państw paktu północnoatlantyckiego, więcej: Th. Clayton, *Turkey: Major Issues and U.S. Relations*, Congressional Research Service, 10 August 2023, s. 15, 22, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44000> [19.07.2024].

W zaistniałej sytuacji rząd grecki nie chciał jednak przyjąć postawy wyraźnie prorosyjskiej i podejmował decyzje polityczne zgodnie z własnymi interesami. Moskwa była szczególnie zaniepokojona prowadzonymi przez Grecję negocjacjami z Republiką Macedonii (funkcjonującą wtedy pod nazwą: Former Yugoslavian Republic of Macedonia – FYROM) w celu zakończenia długoletniego sporu o nazwę tego państwa. Unormowanie relacji grecko-macedońskich oznaczało bowiem pojawienie się możliwości wstąpienia Macedonii do NATO, a to oczywiście było sprzeczne z interesami Moskwy na Bałkanach. Stąd też pojawiły się wysiłki propagandowe wykorzystujące prorosyjskie media oraz zabiegi rosyjskiej agentury w Grecji w celu storpedowania możliwości podpisania odpowiedniego porozumienia, co jednak nastąpiło w Prespie w 2018 r. (W ramach represaliów dyplomatycznych rząd grecki podjął nawet w tym samym roku decyzję o ekspulsji kilku dyplomatów rosyjskich)¹³. Dodatkowo w styczniu 2019 r. Patriarcha Konstantynopola Bartłomiej uznał autonomię (tzw. autokefalię) Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego i tym samym zakończył ponad 300-letni religijny prymat Patriarchatu Moskwy nad ukraińskimi wyznawcami prawosławia¹⁴. Oba te wydarzenia zdecydowanie pogorszyły relacje grecko-rosyjskie, a rząd w Atenach zaczął wzmacniać swoje stosunki z partnerami z NATO, zacieśniając m.in. kontakty z USA oraz Francją¹⁵.

W polityce greckiej można było zatem zaobserwować pewną korelację: im lepsze stosunki rosyjsko-tureckie, tym gorsze relacje Ateny-Moskwa. Próby poprawy tych relacji podjął się jednak premier Kiriakos Micotakis w grudniu 2021 r., kiedy doszło do jego spotkania z prezydentem Putinem na Kremlu. Grecki premier zapewniał, że proamerykański zwrot w polityce zagranicznej Grecji nie powinien wpły-

13 Rosyjscy dyplomaci zostali oskarżeni o wręczanie łapówek politykom greckim i namawianie ich do organizacji demonstracji przeciwko podpisaniu porozumienia w Prespie regulującego stosunki grecko-macedońskie, za: *Greece to expell Russian diplomats over alleged Macedonia interference*, „The Guardian”, 11.07.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/jul/11/greece-to-expel-russian-diplomats-over-alleged-macedonia-interference> [12.07.2024].

14 T. Metreveli, *The Making of Orthodox Church of Ukraine: Damocles Sword or Light at the End of the Tunnel?*, „Religion State and Society”, January 2019, s. 1-5.

15 N. Stamouli, *Greece tossed aside years of Caution in Ukraine – and upset Greeks*, Politico, 23 March 2022.

wać na możliwość budowania poprawnych relacji grecko-rosyjskich¹⁶. Wskazywał oczywiście na potencjalne zagrożenie ze strony Turcji jako główną determinantę aktywności greckiej dyplomacji, licząc przy tym na osłabienie kontaktów rosyjsko-tureckich. Wizyta ta nie przyniosła jednak żadnych konkretnych rezultatów w relacjach dwustronnych, gdyż nie pozwoliła na to dalsza polityka zagraniczna Rosji.

2. Polityka zagraniczna Grecji po agresji rosyjskiej na Ukrainę w 2022 r.

Jak wiadomo, rozpoczęcie otwartej agresji rosyjskiej na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r. spotkało się ze zdecydowaną reakcją NATO oraz Unii Europejskiej. Grecja jako członek obu tych struktur integracyjnych zdecydowanie potępiła agresję Rosji, w pełni solidaryzując się przy tym z Ukrainą oraz zachodnioeuropejskimi sojusznikami. Dla Aten była to przełomowa decyzja, która zmieniała dotychczasową strategię w jej polityce zagranicznej, a w szczególności w odniesieniu do Rosji. Rząd grecki, który dotychczas starał się utrzymywać poprawne stosunki z Moskwą i wielokrotnie był powściągliwy w jej krytykowaniu, mając nadzieję na uzyskanie w zamian rosyjskiego poparcia na arenie międzynarodowej, po raz pierwszy zdecydował się ostro potępić agresywną politykę Kremla. Dotychczas Grecja ze względu na poczucie zagrożenia ze strony Turcji przyjmowała ogólną zasadę, że nie będzie wchodzić w konflikty państw trzecich i opowiadać się wyraźnie po którejś ze stron. Ta strategia nieangażowania się wynikała z troski o uzyskanie poparcia międzynarodowego w jej sporach z Turcją oraz w kwestii okupowanego Cypru. Oczywiście głównym celem Aten było osłabienie pozycji międzynarodowej Ankary, stąd też Grecja zacieśniała kontakty z tymi krajami, które miały napięte relacje z Turkami, a więc w szczególności z Izraelem, Egiptem i Armenią. W przeciwieństwie do Ankary, która raczej wchodziła w spory z różnymi państwami, doprowadzała wielokrotnie do samoizolacji w regionie, Ateny lawirowały na niwie dyplomatycznej, starając się nie stwarzać sobie wrogów i nie tracić poparcia międzynarodowego¹⁷.

16 *Greece–Russia: Expectations and obstacles*, „Ekathimerini”, 07.12.2021, <https://www.ekathimerini.com/news/1173217/greece-russia-expectations-and-obstacles/> [12.07.2024].

17 Jedynym wyjątkiem w tej strategii Grecji była jej polityka wobec FYROM.

Zacieśnienie relacji rosyjsko-tureckich, brak zdecydowanego potępienia agresji rosyjskiej przez Turcję oraz zademonstrowanie jej braku solidarności z partnerami z NATO, m.in. poprzez nieprzystąpienie do wspólnych sankcji przeciwko Moskwie, spowodowały, że grecka klasa polityczna postanowiła całkowicie zerwać z dotychczasową zasadą swoistego kunktatorstwa na arenie międzynarodowej. W jednej z wypowiedzi na forum greckiego parlamentu wspomniany premier Kiriakos Micotakis zaapelował do deputowanych słowami: „Nie ma miejsca politykę równych dystansów: albo jesteśmy za pokojem i prawem międzynarodowym, albo przeciw niemu”¹⁸.

Dodatkowym uzasadnieniem dla przyjęcia nowej polityki był fakt, że Turcja zrezygnowała z osłabienia międzynarodowego Rosji po ataku na Ukrainę, próbując skutecznie przekuć je na uzyskanie dla siebie korzyści gospodarczych. Umocniła więc swoją pozycję, kreując się na głównego brokera w rozwiązywaniu problemu sprzedaży i transportu zboża z Ukrainy i Rosji przez Morze Czarne do krajów zagrożonych głodem. To wzmocnienie międzynarodowej roli Turcji szczególnie zaniepokoiło rząd w Atenach. Grecja widząc, że to właśnie jej rywal uzyskuje status mediatora w relacjach Kremla ze światem zewnętrznym, postanowiła zareagować, opowiadając się wyraźnie po stronie zaatakowanej Ukrainy. Było to tym bardziej uzasadnione, że agresja rosyjska, realizowana pod pretekstem obrony ludności rosyjskiej w Ukrainie i łamiąca fundamentalną zasadę integralności terytorialnej niepodległego państwa, była bardzo podobna do agresji tureckiej na Cypr w 1974 r., która była także podjęta pod pretekstem obrony ludności tureckiej i która w konsekwencji doprowadziła do trwającej do dziś okupacji północnej części wyspy.

Ponadto argumenty podnoszone przez rosyjski rewizjonizm terytorialny bardzo dobrze wpisują się w narrację czołowych polityków tureckich, w tym przede wszystkim prezydenta Erdogana, o potrzebie rewizji ustalającego granice Turcji Traktatu Lozańskiego z 1923 r. pod kątem zakwestionowania przynależności do Grecji wysp egejskich¹⁹. To właśnie tego rodzaju analogia pomiędzy tymi obydwoma dyskur-

18 *Greece tossed aside years of caution in Ukraine – and upset Greeks*, Politico, 23.03.2022.

19 A. Adamczyk, *Treaty Revisionism in Turkey's foreign policy – a threat to the security of Greece and the European Union*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2018, vol. 16, z. 4, s. 147-166.

sami rewizjonistycznymi pchnęła Grecję do zdecydowanego potępienia agresji rosyjskiej oraz udzielenia Ukrainie pomocy humanitarnej, a dodatkowo do wykazania się lojalnością wobec sojuszników z NATO i UE. W dniu 24 lutego 2022 r. w trakcie nadzwyczajnego szczytu Rady Europejskiej grecki premier Micotakis podkreślił, że działania zbrojne Rosji nie tylko łamią fundamentalne zasady prawa międzynarodowego, ale stanowią także wyzwanie dla całej architektury bezpieczeństwa europejskiego²⁰. Dzień później w trakcie szczytu NATO Micotakis, wspierając sankcje przeciw Moskwie, zaznaczył, że rewizjonizm terytorialny jest największym zagrożeniem dla pokoju na świecie i nie powinien być tolerowany bez względu na to, przez kogo jest głoszony²¹. Ta wypowiedź greckiego szefa rządu krytykująca Rosję miała drugie dno i w istocie była także skierowana do Turcji. Ateny liczyły bowiem na to, że solidarna i zdecydowana postawa zachodnioeuropejskich sojuszników oraz USA i Kanady wobec rosyjskiej agresji będzie również formą ostrzeżenia dla polityków tureckich szermujących hasłami rewizjonistycznymi.

Politycy greccy nie tylko koncentrowali się na konflikcie rosyjsko-ukraińskim ze względów strategicznych w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa swego kraju, ale także z powodu obecności na terytorium Ukrainy – i na dodatek w pobliżu linii frontu – stosunkowo dużej diaspory greckiej. W Mariupolu i okolicznych miejscowościach zamieszkiwało tuż przed działaniami wojennymi ponad 100 tysięcy obywateli ukraińskich pochodzenia greckiego²². Sytuacja, w jakiej się oni znaleźli, zaczęła żywo interesować opinię publiczną oraz Cerkiew w Grecji, tak więc rząd premiera Micotakisa czuł się w obowiązku, aby

20 E. Karakatsani, *Greece external relations briefing: The Greek response to the war in Ukraine*, „China-CEE Institute, -Weekly Briefing” 2022, vol. 48, no. 4, s. 3.

21 *Prime Minister Kyriakos Mitsotakis participated in the extraordinary Summit of NATO*, <https://primeminister.gr/en/2022/02/25/28747> [20.07.2024].

22 Grecy zostali sprowadzeni na te tereny z Krymu (gdzie zamieszkiwali od starożytności i czasów bizantyjskich) przez carycę Katarzynę II w drugiej połowie XVIII w. Jako wyznawcy prawosławia mieli chrystianizować ten obszar, który wcześniej należał do Imperium Otomańskiego i na którym zamieszkiwała ludność muzułmańska. Dzięki licznym przywilejom carskim zbudowali miasto, które na cześć św. Marii zostało nazwane Mariupolem i które stało się stolicą dystryktu azowskiego, za: A. Kefalas, *The Greeks of the black Sea, an important but highly threatened diaspora*, Robert Schuman Fondation Polici Paper, 22 March 2022; K. Kaurinkoski, *Migration from Ukraine to Greece since Perestroika: Ukrainians and 'Returning' Ethnic Greeks. Reflections on the Migration Process and on Collective Identities*, „Migrance”, 2008, no. 31, s. 71-74.

szczególnie mocno zaangażować się w pomoc swoim pobratymcom. W dniu 26 lutego 2022 r. w rezultacie rosyjskiego bombardowania miasta śmierć poniosło dziesięciu Greków, co oczywiście niezwykle wzburzyło społeczeństwo greckie i wywołało krytyczną reakcję liderów wszystkich partii politycznych. Ambasador Rosji w Atenach zaprzeczył, że winę za to ponosi armia rosyjska, nazywając doniesienia o tym wydarzeniu *fake newsem* – i to pomimo pojawienia się w mediach oczywistych dowodów wskazujących Rosjan jako sprawców. W odpowiedzi rzecznik greckiego MSZ uznał zachowanie ambasadora za skandaliczne i nieakceptowalne. W opinii analityków Rosja niszczyła w ten sposób swój dotychczasowy pozytywny wizerunek w społeczeństwie greckim i zamiast przeprosić za zaistniałą sytuację, brnęła w dalsze kłamstwa.

Śmierć Greków w Mariupolu przyczyniła się do podjęcia przez rząd w Atenach decyzji, którą można ocenić jako przełomową w dotychczasowej polityce zagranicznej tego kraju. Grecki rząd w dniu 27 lutego 2022 r. postanowił wesprzeć Ukrainę, wysyłając jej nie tylko pomoc humanitarną, ale także militarną²³. (Decyzja ta została podjęta przez mającą większość parlamentarną rządzącą partię Nowa Demokracja, spotykając się wprawdzie z krytyką ze strony opozycji)²⁴. Tym samym Grecja jako jedno z pierwszych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego zaczęła wysyłać walczącym Ukraińcom sprzęt wojskowy. Stanowiło to ważny przełom w zasadach rządzących dotychczas polityką zagraniczną Grecji, gdyż kraj ten do tej pory nie tylko nie angażował się w żadne konflikty zbrojne, ale także nie udzielał pomocy militarnej²⁵. Ponadto, kiedy potwierdziły się doniesienia o masowych zbrodniach dokonywanych przez Rosjan na mieszkańcach ukraińskiej Buczy, greckie ministerstwo spraw zagranicznych w dniu 6 kwietnia 2022 r. podjęło decyzję o ekspulsji 12 dyplomatów rosyjskich z ambasady w Atenach. Oczywiście spotkało się to z analogicznymi retorsjami ze strony rosyjskiego ministerstwa spraw zagranicznych,

23 V. Nedos, *Haggling over Greek aid to Ukraine*, „Kathimerini”, 29.04.2024, <https://www.ekathimerini.com/politics/foreign-policy/1237632/haggling-over-greek-aid-to-ukraine/> [20.07.2024].

24 Główna opozycyjna partia SYRIZA uważała, że grecka pomoc powinna ograniczyć się jedynie do dostaw humanitarnych, za: E. Karakatsani, op. cit., s. 4.

25 Wyjątkiem od tej reguły było dostarczenie Arabii Saudyjskiej systemu przeciwlotniczego i przeciwrakietowego Patriot w 2022 r.

a rzecznik tegoż ministerstwa, Maria Zaharowa, ogłosiła, że stosunki grecko-rosyjskie osiągnęły najgorszy poziom w swej historii²⁶, a ponadto Moskwa postanowiła wpisać Grecję na listę państw nieprzyjaznych²⁷. Mimo to Grecja nie dążyła do poprawy swych stosunków z Rosją i zdecydowanie zerwała, podobnie jak pozostałe kraje Europy Zachodniej, z zasadą *Russia first*. Fundamentalnym sygnałem do takiej zmiany było nadanie Ukrainie w czerwcu 2022 r. na forum Rady Europejskiej statusu państwa kandydującego do UE.

Wyraźny zwrot był widoczny także wśród greckiego społeczeństwa, gdzie nastąpił spadek sympatii do Rosjan, chociaż wciąż utrzymywała się ona na dość wysokim poziomie. Jeszcze w kwietniu 2022 r. ok. połowy respondentów w badaniach opinii publicznej krytkowało politykę rządu greckiego wobec Rosji i aż 60% z nich było przeciwnych wysłaniu broni dla Ukrainy²⁸. Jednak dotychczasowe pozytywne nastawienie Greków do Rosjan, wynikające w dużej mierze z poczucia wspólnoty wiary prawosławnej, zostało zachwiane poprzez rosyjski atak na Ukrainę, czyli kraj, gdzie także żyją wyznawcy prawosławia. Duże znaczenie miała tu zdecydowana postawa greckiej Cerkwi prawosławnej, której hierarchowie zdecydowanie potępił rolę Cerkwi moskiewskiej popierającej „operację specjalną” Moskwy²⁹. Grecy zaangażowali się także w organizację pomocy dla uchodźców ukraińskich, którzy dotarli również do tego okraju w liczbie ok. 90. tys. Dzięki aktywności organizacji rządowych i pozarządowych, w tym Kościoła prawosławnego, starano się stworzyć godne warunki życia dla uciekinierów, przyjmując ich głównie w ośrodkach archidiecezji ateńskiej³⁰.

3. Konsekwencje ekonomiczne i polityczne wynikające ze zmiany polityki zagranicznej Grecji wobec Rosji

26 *Zakharova warns of 'solid double line' despite historic relations with Greece*, „Ekathimerini”, 22.04.2022, <https://www.ekathimerini.com/news/1182908/zakharova-warns-of-solid-double-line-despite-historic-relations-with-greece/> [20.07.2024].

27 Rząd rosyjski stworzył taką listę państw nieprzyjaznych w maju 2021 r., za: P. Manoli, *Greece's Response to Russia's War on Ukraine*, [w:] *Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance*, red. A. Mihr, C. Pierobon, Springer, Cham, 2024, s. 351-352, https://doi.org/10.1007/978-3-031-44584-2_21 [20.07.2024].

28 *Why some Greek residents are reluctant to condemn Russia*, Deutsche Welle, 26.04.2022.

29 *Church of Greece: There is no excuse for this war*, Orthodox Times, 20.05.2024, https://orthodoxtimes.com/church-of-greece-there-is-no-excuse-for-this-war/#google_vignette [18.07.2024].

30 P. Manoli, op. cit., s. 352.

Wielkim wyzwaniem dla władz i społeczeństwa greckiego była decyzja o przyjęciu wspólnych sankcji ekonomicznych nakładanych przez Unię Europejską na Rosję, poczynając od 2022 r. Grecja, która jeszcze dekadę wcześniej sama przechodziła głęboki kryzys finansowy i gospodarczy, była szczególnie wrażliwa na konsekwencje sankcji ekonomicznych. Należy jednak podkreślić, że stosunki handlowe pomiędzy Grecją i Rosją ulegały stopniowemu ograniczeniu, zarówno po stronie eksportu, jak i importu już od 2014 r., kiedy to zostały nałożone przez UE pierwsze restrykcje w związku z rosyjską aneksją Krymu³¹. Grecja eksportowała do Rosji głównie produkty żywnościowe i w zasadzie po wybuchu wojny na Ukrainie w 2022 r. handel ten zamarł³². Przyczyniło się do tego zarówno wykluczenie Rosji z systemu bankowego SWIFT (co utrudniło płatności), jak też retorsje ze strony Rosji, która przestała importować greckie towary. Na sankcjach ucierpiał także sektor turystyczny, gdyż w związku z zamknięciem ruchu lotniczego między państwami UE i Rosją do Grecji przestali przyjeżdżać rosyjscy turyści. Ateny zamknęły także dla Rosjan program pozyskiwania tzw. złotych wiz, który polegał na udzielaniu zgody na stały pobyt w tym kraju osobom, które w nim zainwestowały lub zakupiły nieruchomość powyżej 250 tys. euro³³.

Najbardziej dotkliwe dla greckiej gospodarki były jednak sankcje związane z ograniczeniem importu surowców energetycznych z Rosji. Gospodarka Grecji, podobnie jak większości państw UE, jest uzależniona od surowców kopalnych, głównie węglowodorów. Jeszcze w 2021 r. aż 41% całego greckiego importu gazu oraz 20% ropy pochodziło z Rosji³⁴. Konsekwencje braku surowców mogły być tragiczne dla gospodarki odżywającej po kryzysie, a do tego dochodziło niezadowolone społecznie wynikające z drastycznych podwyżek cen energii. Paradoksalnie jednak greccy politycy tę trudną sytuację potrafili zamienić w swoisty sukces, który umocnił międzynarodową pozycję Aten. Grecja importowała ropę z Rosji aż do 5 grudnia 2022 r., kiedy

31 G. Nakou, *How economic sanction on Russia could affect Greek economy*, „The Agora”, 03.08.2022.

32 Ph. Chrysopoulos, *How the War in Ukraine Affects the Greek Economy*, *Greek Reporter*, 05.03.2022, <https://greekreporter.com/2022/03/05/ukraine-greek-economy/> [18.07.2024].

33 G. Nakou, op. cit.

34 G. Nakou, *Energy Without Russia. The Consequences of the Ukraine War and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe*, *Country Report Greece*, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2023, s. 4-5.

w rezultacie ostatecznych sankcji UE zaprzestano handlu tym surowcem, zaś w styczniu 2023 r. analogiczna decyzja zakończyła import rosyjskiego gazu³⁵. Grecy nie pozostawali jednak bezczynni i szybko zabezpieczyli sobie dostawy ropy i gazu z USA (NLG), Francji i Włoch (odnogą gazociągu TAP); rozpoczęto także prace nad stworzeniem sieci przesyłowych dostarczających elektryczność z Egiptu³⁶. Do greckich sukcesów w tej dziedzinie przyczyniło się również to, że przestawienie się państw europejskich na import gazu NLG wymagało użycia dużej floty tankowców. Grecja jest natomiast światowym potentatem w zakresie transportu węglowodorów, gdyż ok. 25% wszystkich tankowców należy do greckich armatorów. Oczywiście wzmocniło to rolę tego państwa w organizacji dostaw surowców dla państw europejskich i jednocześnie generowało zyski dla greckiej gospodarki³⁷.

Wzmocnienie międzynarodowej pozycji Grecji wynikające ze zdecydowanego potępienia Rosji i wsparcia Ukrainy wiąże się z zacieśnieniem relacji Aten z Waszyngtonem oraz z państwami odgrywającymi ważną rolę w basenie Morza Śródziemnego, a więc Francją, Włochami, a także Egiptem i Izraelem. Co istotne, rząd w Atenach stara się przy tym wykorzystać osłabienie międzynarodowej pozycji Turcji w oczach Zachodu, która okazuje się niestabilnym i nieprzewidywalnym partnerem dla sojuszników z NATO. Grecja dostrzegła szansę wypełnienia tej luki i zastąpienia Turcji w roli południowo-wschodniego bastionu Sojuszu Północnoatlantyckiego, prezentując się jako wiarygodny członek NATO oraz solidny partner w Unii Europejskiej.

Politycy greccy, widząc osłabienie więzi Turcji z Zachodem, zaczęli zabiegać o zwiększenie obecności amerykańskiej w swym kraju, co było tym łatwiejsze i bardziej uzasadnione, że władze w Ankarze zaczęły z kolei ograniczać dostępność swoich baz dla sojuszników z NATO. Tak więc już w 2018 r. podpisano grecko-amerykańską umowę o budowie potężnego terminala NLG w leżącym w pobliżu granicy z Turcją porcie Aleksandropolis, przez który przebiega także gazociąg TAP transportujący gaz ziemny znad Morza Kaspijskiego. (Jak już wcześniej

35 Ibidem, s. 5-7.

36 Ibidem, s. 5-9.

37 A. Marghelis, *War in Ukraine: what are the stakes for Greece?*, Institut FMES – Fondation méditerranéenne d'études stratégiques, 21.07.2022, <https://fmes-france.org/en/war-in-ukraine-what-are-the-stakes-for-greece/> [18.07.2024].

wspomniano, gazociąg ten łączy także Grecję z Włochami). Port Aleksandropolis jest połączony bardzo dobrą infrastrukturą transportową (rurociągi, drogi i koleje) z Bułgarią oraz Macedonią Północną. Co więcej, po wprowadzeniu przez Turcję zakazu przepływu przez cieśniny czarnomorskie okrętów wojennych oraz transportów uzbrojenia dla Ukrainy, port ten stał się kluczowym elementem alternatywnego szlaku zaopatrzenia, dzięki któremu można ominąć tureckie zakazy wprowadzone w cieśninach Bosfor i Dardanele³⁸. Dzięki Aleksandropolis Grecja stała się istotnym kanałem dostarczania przez Bułgarię i Rumunię pomocy humanitarnej i militarnej dla Ukrainy³⁹. Ponadto dzięki dostawom surowców energetycznych przez Grecję inne kraje bałkańskie, należące do grona przeciwników agresywnej polityki Kremla, mogły uniezależnić się od węglowodorów rosyjskich, co oczywiście przekłada się na osłabienie wpływów Moskwy w tym regionie.

Dla Grecji bardzo ważne było również to, że oprócz kilku dotychczasowych baz udostępnionych Stanom Zjednoczonym w ramach NATO, tj. baz w Sudzie (na Krecie), w Larisie oraz w Stefanovikio, Amerykanie utworzyli kolejną bazę właśnie w Aleksandropolis, skąd organizowane są dostawy pomocy dla Ukrainy⁴⁰. W odniesieniu do tej pomocy Grecja dzięki decyzjom rządu Micotakisa uzyskała zatem pozycję swoistego huba regionalnego w wymiarze energetycznym, transportowym oraz organizacyjnym. Tym samym międzynarodowa pozycja i rola Grecji w Sojuszu Północnoatlantyckim oraz w Unii Europejskiej niewątpliwie wydatnie wzrosła, a z punktu widzenia interesów i bezpieczeństwa tego kraju bardzo ważne było to, że odbyło się przede wszystkim kosztem osłabienia pozycji Turcji we wschodniej części Morza Śródziemnego. W efekcie, co należy podkreślić, Grecja,

38 M. Karagiannis, *Ukraine war: Gains and losses for Greece*, „Kathimerini”, 04.03.2024, <https://www.ekathimerini.com/opinion/1205958/ukraine-war-gains-and-losses-for-greece/> [20.07.2024].

39 D. Axe, *Joe Biden Is Arming Greece So Greece Can Arm Ukraine – And Pro-Russian Republicans Can't Stop Him*, „Forbes”, 30.01.2024, <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2024/01/30/joe-biden-is-arming-greece-so-greece-can-arm-ukraine-and-pro-russia-republicans-cant-stop-him/> [20.07.2024].

40 J. Ruhe, A. Cicurel, *Port in Storm: Enhancing U.S. - Greece Cooperation at Alexandroupolis*, JINSA – The Jewish Institute for National Security of America, 24.08.2022, https://jinsa.org/wp-content/uploads/2022/08/20220824_JINSA_Alexandroupolis_v1-2.pdf [18.07.2024].

Erdoğan sees US military presence in Greece as a threat to Turkey, „Nordic Monitor”, 27.05.2022, <https://nordicmonitor.com/2022/05/erdogan-continues-disinformation-about-american-military-bases-in-greece-despite-state-agency-refutes-him/> [18.07.2024].

która nie leży przecież nad Morzem Czarnym i nie graniczy z Ukrainą, jest jednym z najważniejszych państw odpowiedzialnych za organizację pomocy humanitarnej i militarnej dla broniących się dzielnie Ukraińców. Znaczenia tego faktu nie zmniejsza nawet to, że ów historyczny zwrot w polityce zagranicznej Grecji wynika głównie z jej obaw o swoje bezpieczeństwo, permanentnie zagrożone przez Turcję.

Konkluzje

Jak wynika z powyższych rozważań, Grecja dokonała historycznie doniosłego zwrotu w swojej polityce zagranicznej przede wszystkim w reakcji na otwartą agresję Rosji wobec Ukrainy w 2022 r. Ateny odeszły od realizowanej przez wiele dekad zasady niewikłania się w konflikty militarne i spory między innymi państwami regionu, starając się przy tym tak zręcznie lawirować na niwie dyplomatycznej, aby ze względu na swoje spory z Turcją oraz problem cypryjski nie stwarzać sobie przeciwników na arenie międzynarodowej. Wprawdzie po upadku „żelaznej kurtyny” Grecja zabiegała o poparcie Rosji dla swych celów polityczno-dyplomatycznych i stosowała zasadę *Russia first*, rywalizując z Turcją o przychylną Moskwę. Jednak to właśnie stanowisko Ankary w konflikcie rosyjsko-ukraińskim oraz analogie między rewizjonizmem rosyjskim i tureckim pchnęły Greków do fundamentalnej zmiany ich strategii dyplomatycznej. Obserwując zbliżenie turecko-rosyjskie oraz demonstracyjny brak lojalności Ankary wobec sojuszników z NATO, Ateny nie mogły dłużej lawirować między Rosją a partnerami z Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej. Stąd też zdecydowane poparcie Grecji dla zaatakowanej Ukrainy, które wyraziło się w formie wydatnej pomocy humanitarnej i militarnej.

Władze i społeczeństwo greckie liczą bowiem na to, że w sytuacji zagrożenia ich bezpieczeństwa i integralności terytorialnej ze strony Turcji, sojusznicy i partnerzy z NATO oraz UE także wykażą się solidarnością, lojalnością i pomocą w każdym wymiarze, w tym również militarnym. Trudno się zatem dziwić, że Ateny podjęły decyzję o zacieśnieniu relacji ze Stanami Zjednoczonymi, m.in. zabiegając o otwarcie kolejnej bazy amerykańskiej w Aleksandropolis oraz dokonując zakupów nowoczesnego uzbrojenia w USA, Francji czy Niemczech. Umożliwiło to przekazanie starszego, ale wciąż sprawnego sprzętu

wojskowego Ukrainie, jak również szkolenie żołnierzy ukraińskich (m.in. na samolotach F-16)⁴¹.

Należy jednak podkreślić, że dla Grecji nieustannie największym zagrożeniem jest Turcja, a nie Rosja. W związku z tym pomoc dla Ukraińców ma także swoje ograniczenia, o czym świadczy chociażby odmowa Aten dostarczenia im broni nowszej generacji, w rodzaju czołgów Leopard czy też systemu antyrakietowego S-300⁴². Wynika to z wciąż żywych obaw o własne bezpieczeństwo, a premier Mitsotakis wyraźnie zaznaczył, że broń ta jest potrzebna do obrony granic kraju. Nie zmienia to faktu, że Grecja wyraźnie postawiła na zbliżenie z partnerami z Zachodu i wciąż liczy na ich poparcie. Wynika stąd nie tylko bliska współpraca i zaangażowanie Aten w różne przedsięwzięcia w ramach NATO, ale także wspieranie idei powstania autonomicznej „armii europejskiej” w ramach UE (nie kolidującej z wysiłkami podejmowanymi przez Sojusz Północnoatlantycki). Poparcie Grecji dla tego projektu wynika głównie z faktu, że Turcja nie jest członkiem Unii Europejskiej, co daje ogromną przewagę Atenom w ramach tej inicjatywy.

Bibliografia

1. Adamczyk A., *Treaty Revisionism in Turkey's foreign policy – a threat to the security of Greece and the European Union*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2018, vol. 16, z 4, s.147-166.
 2. Adamczyk A., Karadzowski M., *Wyzwanie dla tożsamości międzynarodowej Macedonii – grecko-macedoński spór o nazwę państwa*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 19, z. 1, s. 333-350.
 3. Axe D., *Joe Biden Is Arming Greece So Greece Can Arm Ukraine – And Pro-Russian Republicans Can't Stop Him*, „Forbes”, 30.01.2024, <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2024/01/30/joe-biden-is-arming-greece-so-greece-can-arm-ukraine-and-pro-russia-republicans-cant-stop-him/> [20.07.2024].
 4. Clayton Th., *Turkey: Major Issues and U.S. Relations*, Congressional Research Service, 10 August 2023, s. 15, 22, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44000> [19.07.2024].
 5. Chrysopoulos Ph., *How the War in Ukraine Affects the Greek Economy*, Greek Reporter, 05.03.2022.
-
- 41 J. Domingo, *Greece to Send Weapons Package to Ukraine After US Push*, The Defense Post, 30.01.2024, <https://www.thedefensepost.com/2024/01/30/greece-weapons-ukraine-us/> [19.07.2024].
 - 42 System S-300 znajduje się na Krecie, gdzie trafił w rezultacie zakupu dokonanego przez Cypr, który w poczuciu zagrożenia ze strony Turcji zakupił go od Rosji. Turcja zagroziła, że jeżeli zostanie on ulokowany na tej wyspie, to natychmiast go zniszczy, stąd też ostatecznie system został przetransportowany na grecką Kretę.

6. *Church of Greece: There is no excuse for this war*, Orthodox Times, 20.05.2024, https://orthodoxtimes.com/church-of-greece-there-is-no-excuse-for-this-war/#google_vignette [18.07.2024].
7. Domingo J., *Greece to Send Weapons Package to Ukraine After US Push*, The Defense Post, 30.01.2024, <https://www.thedefensepost.com/2024/01/30/greece-weapons-ukraine-us/> [19.07.2024].
8. *Erdogan sees US military presence in Greece as a threat to Turkey*, „Nordic Monitor”, 27.05.2022, <https://nordicmonitor.com/2022/05/erdogan-continues-disinformation-about-american-military-bases-in-greece-despite-state-agency-refutes-him/> [18.07.2024].
9. *Greece to expell Russian diplomats over alleged Macedonia interference*, „The Guardian”, 11.07.2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/jul/11/greece-to-expel-russian-diplomats-over-alleged-macedonia-interference> [12.07.2024].
10. *Greece–Russia: Expectations and obstacles*, „Ekathimerini”, 07.12.2021, <https://www.ekathimerini.com/news/1173217/greece-russia-expectations-and-obstacles/> [12.07.2024].
11. *Greece tossed aside years of caution in Ukraine – and upset Greeks*, Politico, 23.03.2022.
12. Grigoriadis Th., Iordanidis V., *Greek-Russian Relations I: Foreign Policy and Diplomacy*, ELIAMEP Working Papers, no. 54/2024, s. 1-20.
13. Karakatsani E., *Greece external relations briefing: The Greek response to the war in Ukraine*, „China–CEE Institute, - Weekly Briefing” 2022, vol. 48, no. 4, s. 1-7, https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2022/08/2022ero2_Greece.pdf [17.07.2024].
14. Karagiannis M., *Ukraine war: Gains and loses for Greece*, „Kathimerini”, 04.03.2024, <https://www.ekathimerini.com/opinion/1205958/ukraine-war-gains-and-losses-for-greece/> [20.07.2024].
15. Kefalas A., *The Greeks of the black Sea, an important but highly threatened diaspora*, Robert Schuman Fondation Polci Paper, 22 March 2022.
16. Kolisnyk I., *Układ o stowarzyszeniu Ukraina – UE jako wyraz wsparcia ze strony Unii dla ochrony praw człowieka w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 2, s. 141-152.
17. Koval N., *Russia as an Alternative Security Provider: The Greek Perspective on the “Ukraine Crisis”*, „Ideology and Politics” 2017, no. 1, s. 143-144.
18. Kaurinkoski K., *Migration from Ukraine to Greece since Perestroika: Ukrainians and ‘Returning’ Ethnic Greeks. Reflections on the Migration Process and on Collective Identities*, „Migration” 2008, no. 31, s. 71-87.
19. Leonard M., Popescu N., *A Power Audit of EU–Russia Relations, Policy Paper*, European Council on Foreign Relations, 2007, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/ECFR-02_A_POWER_AUDIT_OF_EU-RUSSIA_RELATIONS.pdf [16.07.2024].
20. Manoli P., *Greece’s Response to Russia’s War on Ukraine*, [w:] *Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance*, red. A. Mihr, C. Pierobon, Springer, Cham, 2024, s. 349-365, https://doi.org/10.1007/978-3-031-44584-2_21 [20.07.2024].
21. Marghelis A., *War in Ukraine: what are the stakes for Greece?*, Institut FMES – Fondation méditerranéenne d’études stratégiques, 21.07.2022, <https://fmes-france.org/en/war-in-ukraine-what-are-the-stakes-for-greece/> [18.07.2024].
22. Metreveli T., *The Making of Orthodox Church of Ukraine: Damocles Sword or Light at the End of the Tunnel?*, „Religion State and Society”, January 2019, s. 1-5.

23. Nakau G., *Energy Without Russia. The Consequences of the Ukraine War and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe*, Country Report Greece, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2023.
24. Nakou G., *How economic sanction on Russia could affect Greek economy*, „The Agora”, 03.08.2022.
25. Nedos V., *Haggling over Greek aid to Ukraine*, „Kathimerini”, 29.04.2024, <https://www.ekathimerini.com/politics/foreign-policy/1237632/haggling-over-greek-aid-to-ukraine/>.
26. Polyakova A., Konalakis M., Klapsis A. et al., *The Kremlin's Trojan Horses. Russian Influence in Greece, Italy, and Spain*, Atlantic Council Report, November 2017, s. 5-11, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-kremlin-s-trojan-horses-2-0/> [17.07.2024].
27. *Prime Minister Kyriakos Mitsotakis participated in the extraordinary Summit of NATO*, <https://primeminister.gr/en/2022/02/25/28747> [20.07.2024].
28. Ruhe J., Cicurel A., *Port in Storm: Enhancing U.S. – Greece Cooperation at Alexandroupolis*, JINSA – The Jewish Institute for National Security of America, 24.08.2022, https://jinsa.org/wp-content/uploads/2022/08/20220824_JINSA_Alexandroupolis_v1-2.pdf [18.07.2024].
29. Stamouli N., *Greece tossed aside years of Caution in Ukraine – and upset Greeks*, Politico, 23 March 2022.
30. *Why some Greek residents are reluctant to condemn Russia*, Deutsche Welle, 26.04.2022.
31. *Zakharova warns of 'solid double line' despite historic relations with Greece*, „Ekathimerini”, 22.04.2022, <https://www.ekathimerini.com/news/1182908/zakharova-warns-of-solid-double-line-despite-historic-relations-with-greece/> [20.07.2024].